

Inhoud

Een Hoe je vandaag van het leven kunt genieten 7

Twee Hoe je voor jezelf kunt lezen 17

Drie Hoe je de tijd kunt nemen 39

Vier Hoe je met succes kunt lijden 59

Vijf Hoe je emoties kunt uitdrukken 99

Zes Hoe je een goede vriend kunt zijn 121

Zeven Hoe je je ogen kunt openen 151

Acht Hoe je gelukkig wordt in de liefde 179

Negen Hoe je boeken weglegt 195

Fotoverantwoording

Barnaby's Picture Library, 160; Bridgeman Art Library, 29;
(Louvre, Parijs), 116; (Peter Willi, Musée Marmottan, Parijs), 155;
(Louvre, Parijs/Giraudon), 156; Mary Evans Picture Library, 53;
Hulton Getty Collection, 108; Simon Marsden, 165.

Hoofdstuk een

*Hoe je vandaag
van het leven kunt genieten*

Er zijn weinig dingen waar mensen zich zo toegewijd mee bezighouden als met ongelukkig zijn. Als we door een kwaadaardige schepper op deze wereld zijn gezet met als enige doel te lijden, dan mogen we ons op de borst slaan voor het enthousiasme waarmee we ons van die taak kwijten. Redenen te over om ontroostbaar te zijn: de kwetsbaarheid van ons lichaam, de onbestendigheid van de liefde, de onoprechtheid in het maatschappelijk leven, de compromissen van vriendschap, de verdovende effecten van gewoonte. Tegenover zulke hardnekkige bezoeken ligt het eigenlijk voor de hand dat nergens zo naar wordt uitgekeken als naar het moment dat we uitsterven.

Wie in Parijs in de jaren twintig een krant wilde lezen kon bijvoorbeeld *L'Intransigeant* kopen. Deze stond bekend om haar onderzoeksjournalistiek, hoofdstedelijke roddels, uitgebreide advertentierubrieken en scherpe commentaren. Verder mocht het blad graag grote vraagstukken aankaarten en Franse beroemdheden verzoeken hun reacties in te zenden. 'Wat zou in uw ogen de ideale opvoeding voor uw dochter zijn?' was er zo een, evenals: 'Hebt u suggesties om de verkeersopstoppingen in Parijs te verhelpen?' In de zomer van 1922 formuleerde de krant een wel zeer ingewikkelde vraag voor haar inzenders.

Een Amerikaanse wetenschapper kondigt het einde van de wereld aan of in elk geval de verwoes-

ting van zo'n enorm deel van het vasteland, op zo'n abrupte wijze, dat honderden miljoenen mensen een wisse dood staat te wachten. Als deze voorstelling zou worden bevestigd, wat zou daarvan volgens u de uitwerking zijn op het gedrag van de mensen vanaf het moment dat ze die bevestiging krijgen tot aan het moment van de ramp? En tot slot, wat zou u zelf doen als het laatste uur geslagen heeft?

De eerste beroemdheid die reageerde op dit doemscenario van persoonlijke en mondiale vernietiging was de toentertijd voor-aanstaande en inmiddels vergeten schrijver Henri Bordeaux, die veronderstelde dat het gros van de mensen onmiddellijk naar de dichtstbijzijnde kerk dan wel slaapkamer zou rennen; zelf zou hij die lastige keuze uit de weg gaan door deze laatste kans aan te grijpen om een berg te beklimmen en het landschap en de flora van de Alpen te bewonderen. Een andere Parijse beroemdheid, de talentvolle actrice Berthe Bovy, vertelde niet waarin zij verstrooiing dacht te zullen vinden maar deelde met de lezers haar kokette zorg dat de mensen direct alle remmen los zouden gooien als hun daden op lange termijn geen gevolgen meer hadden. Deze sombere prognose stemde overeen met die van een beroemde Parijse hand-lezere, Madame Fraya, die meende dat de mensen, in plaats van hun laatste uren te wijden aan bespiegelingen omtrent een buitenaardse toekomst, te zeer in beslag zouden worden genomen door wereldse geneugten om eraan te denken hun ziel op het hiernamaals voor te bereiden – een vermoeden dat werd bevestigd door de schrijver Henri Robert, die onbekommerd zijn voor-nemen kenbaar maakte een laatste partijtje bridge, tennis en golf te spelen.

De laatste beroemdheid die naar zijn pre-apocalyptische plannen werd gevraagd was een teruggetrokken, besnorde romanschrijver, die niet bekend stond om zijn interesse in golf, tennis of bridge (hoewel hij één keer geprobeerd had te dammen en zelfs tweemaal had geassisteerd bij het oplaten van een vlieger), een man die de laatste veertien jaar in een smal bed had doorgebracht, waar hij onder een stapel dun geweven wollen dekens zonder een deugdelijk bedlampje een uitzonderlijk lange roman had geschreven. Sinds het verschijnen, in 1913, van het eerste deel was *Op zoek naar de verloren tijd* bejubeld als een meesterwerk, had een Franse criticus de auteur met Shakespeare vergeleken, een Italiaanse hem op één lijn gesteld met Stendhal en een Oostenrijkse prinses hem haar hand aangeboden. Hoewel hij nooit erg over zichzelf te spreken was geweest ('Had ik maar een hogere dunk van mezelf! Helaas, dat is onmogelijk.') en zichzelf eens een vlo en zijn werk een onverteerbaar brok noga had genoemd, was er voor Marcel Proust reden genoeg om tevreden te zijn. Zelfs de Britse ambassadeur in Frankrijk, een man met vele relaties en een afgewogen oordeel, had gemeend hem een grote, zij het niet direct literaire eer te moeten bewijzen door hem te beschrijven als 'de opmerkelijkste man die ik ooit heb ontmoet – want aan tafel houdt hij zijn jas aan'.

Proust, die maar al te graag bijdragen aan een krant leverde en in elk geval altijd tot een dienst bereid was, zond de volgende reactie naar *L'Intransigeant* en haar Amerikaanse doemwetenschapper:

Ik denk dat het leven ons plotseling heerlijk zou lijken als we op de door u beschreven manier met de dood werden bedreigd. Denk eens aan al die plannen, reizen, liefdes en studies die in het leven verscholen liggen, onzichtbaar voor onze luie in-

borst, die zeker is van een toekomst en ze daarom voortdurend op de lange baan schuift.

Maar stel dat dit allemaal voorgoed onmogelijk dreigt te worden, wat zal het leven ons dan weer mooi toeschijnen! Ach, als de ramp nog maar niet doorgaat, dan zullen we zeker naar de nieuwe zalen in het Louvre gaan, ons aan de voeten van jufvrouw X werpen, een reisje naar India maken.

De ramp gaat niet door, we doen niets van dat al, omdat we weer midden in het gewone leven staan, waarin onverschilligheid elk verlangen doodt. En toch zou er geen ramp nodig zijn geweest om vandaag van het leven te genieten. We hadden alleen maar hoeven te bedenken dat we mensen zijn en dat de dood vanavond nog kan toeslaan.

Het feit dat we plotseling aan het leven gehecht blijken wanneer we oog in oog staan met de dood, doet vermoeden dat we, toen het eind ervan nog niet in zicht was, niet de lust in het leven zelf hadden verloren maar in onze alledaagse versie ervan en dat onze gevoelens van onvrede eerder het gevolg waren van een bepaalde levenshouding dan van een hopeloos zwartgallig aspect van de menselijke belevingswereld. Na het gangbare geloof in onze eigen onsterfelijkheid te hebben losgelaten zouden we ons de talloze onbeproefde mogelijkheden herinneren die verborgen liggen onder de oppervlakte van een ogenschijnlijk onaantrekkelijk, ogenschijnlijk eeuwigdurend bestaan.

Als die terechte erkenning van onze sterfelijkheid ons ertoe aanzet onze prioriteiten te herzien, is het natuurlijk wel zaak ons af te vragen wat die prioriteiten zouden moeten zijn. Wellicht had-

den we maar een half leven geleid voordat we de implicaties van de dood onder ogen zagen, maar wat houdt een heel leven eigenlijk in? Dat we ons onvermijdelijke verscheiden accepteren betekent nog niet dat we meteen met verstandige ideeën op de propen komen om de laatste bladzijden van ons dagboek mee vol te schrijven. In paniek gebracht door het tikken van de klok, begaan we misschien zelfs de meest buitensporige dwaasheden. De suggesties die de Parijse beroemdheden naar *L'Intransigeant* hadden gestuurd waren tegenstrijdig genoeg: het alpenlandschap bewonderen, over de buitenaardse toekomst nadenken, tennissen of golf spelen. Waren dat nu productieve manieren om de tijd door te brengen voordat de wereld verging?

Prousts eigen suggesties (Louvre, liefde, India) konden evenmin uitkomst bieden. In de eerste plaats omdat ze niet strookten met wat we weten over zijn karakter. Hij was nooit een fervent museumbezoeker geweest, had in geen tien jaar het Louvre van binnen gezien en keek liever naar reproducties in plaats van het gekakel van het museumpubliek te moeten aanhoren. ('Men denkt dat de liefde voor literatuur, schilderkunst en muziek tegenwoordig gemeengoed is, terwijl er in feite nu niet meer mensen zijn die er iets van afweten dan vroeger.') Hij stond al evenmin bekend om zijn belangstelling voor het Indiase subcontinent, dat moeilijk te bereiken was, waarvoor je eerst een trein naar Marseille moest nemen, vervolgens een postboot naar Port Saïd, om ten slotte nog tien dagen lang met een lijnschip over de Arabische Zee te varen; niet echt de ideale route voor een man die al moeilijk zijn bed uitkwam. Wat juffrouw X betreft: tot leedwezen van zijn moeder had Marcel zich nooit gevoelig voor haar charmes getoond, noch voor die van juffrouw A tot en met Z; en hij nam allang niet meer de moeite te vragen of ze ook een jonger broertje had, want hij was er wel achter dat een goed ge-

koeld glas bier een betrouwbaarder bron van genoeg was dan een vrijpartij.

Maar zelfs als Proust zijn voorstel in praktijk had willen brengen, dan zou hij daar nauwelijks de gelegenheid toe hebben gehad, want slechts vier maanden nadat hij zijn antwoord naar *L'Intransigeant* had gestuurd, gebeurde er iets wat hij al jaren had voorspeld: hij liep een kou op en stierf. Hij was eenenvijftig. Kort daarvoor was hij uitgenodigd voor een feestje, waar hij ondanks de symptomen van een lichte griep in drie jassen en twee dekens gehuld naar toe was gegaan. Toen hij naar huis wilde, had hij op een ijskoude binnenplaats op een taxi moeten wachten en kou gevat. Al gauw kreeg hij hoge koorts, die bedwongen had kunnen worden als hij niet de raad in de wind had geslagen van de artsen die aan zijn bed waren ontboden. Uit angst zijn werk te moeten onderbreken weigerde hij hun injecties met kamferolie en bleef hij schrijven, zonder iets anders tot zich te nemen dan warme melk, koffie en compote. Het koutje werd een bronchitis en liep uit op een longontsteking. Even leek hij aan de beterende hand toen hij overeind kwam in bed en vroeg om een gegrilde tong, maar tegen de tijd dat de vis was gehaald en klaargemaakt, was hij zo misselijk dat hij er niets van kon eten. Een paar uur later stierf hij aan een gesprongen longabces.

Gelukkig waren Prousts overpeinzingen over hoe men moet leven niet beperkt gebleven tot een wel erg beknopt en nogal verwarrend antwoord op een bizarre vraag uit de krant – want Proust had tot aan zijn dood gewerkt aan een boek dat beoogde, zij het in een nogal wijdlopijge en complexe verhalende vorm, antwoord te geven op eenzelfde soort vraag als men had gesteld naar aanleiding van de voorspellingen van de denkbeeldige Amerikaanse wetenschapper.

De titel van het lijvige werk gaf het al aan. En hoewel Proust nooit gelukkig was geweest met die titel en hem respectievelijk ‘ongelukkig’ (1914), ‘misleitend’ (1915) en ‘lelijk’ (1917) had genoemd, verwees *Op zoek naar de verloren tijd* wel direct naar een centraal thema van de roman: een speurtocht naar de oorzaken achter de verspilling en het verlies van tijd. Het was niet een kroniek waarin het voorbijgaan van een poëtischer tijdperk werd ontleed, maar veeleer een praktisch, algemeen geldend betoog over hoe je kunt ophouden je leven te verdoen en kunt beginnen het te waarderen.

Hoewel het na de aankondiging van een aanstaande apocalyps ongetwijfeld eenieders voornaamste zorg zal zijn, sprak uit Prousts handleiding de hoop dat we ons reeds enige tijd vóór ons eigen naderende einde of dat van de wereld met dit onderwerp zullen bezighouden; en dat we daardoor leren onze prioriteiten bij te stellen voordat het moment daar is om nog een laatste partijtje golf te spelen en dood neer te vallen.